

"Bu, sadəcə, bəhənə və tənbəllilikdir..."

Son illerde dilimiz zenginləşdirilməsi və inkişaf etməyiyətin diqqət mərkəzindədir. Xüsusi xarici dillerdən, əsasən, ingilis dilindən alınan sözlərin Azərbaycan dilində uyğun qarşılıqlarının müəyyənləşdirilməsi hər il ciddi müzakirələrə səbəb olur. Bu sözlər gündəlik dənisiqdə, media və texnologiya sahələrində, mənəvi istifadə ediləcək, onların milli dilimizdə rəsmi qarşılıqları hələ də birmənəli qəbul olunmur.

“

Cəmiyyət

Beynəlxalq alınma sözlərin milli alternativlərinin müəyyənləşdirilməsi prosesi hem ciddi, hem de beşən gülös doğuran situasiyalarda gətirib çıxıar. Məsələn, "komپüter" ıxın ilər "hesablaşma maşını" olaraq təqdim edilmişdir. Bu təqdim, dənisiqda, geniş küllə bu termini ciddi qəbul etmədi və natiçədə beynəlxalq ifadə hakim oldu. Eyni hal "soft", "start-up" və "influenser" kimi yeni sözlərde də müsəhbi olunur.

Maraqlıdır, beynəlxalq mənşəli sözlər üçün Azərbaycan dilində təklif olunan qarşılıqların cəmiyyət tərəfindən qəbul olunması hənsi amillərdən asildir. Yeni anlayışın üçün milli terminlərin hazırlanmasına zamanı, bu sözləri kimlər təklif edir və hənsi elmi-praktik meyar əsas götürür?

■ Məsələ ilə bağlı AMEA Nəsimi adına Dilçilik Institutu Tətbiqi dilçilik şöbəsinin rehberi, filologiya elmləri doktoru, professor İsmayıllı Məmmə-

madlı bizimiz səhəbtində bildirib ki, Azərbaycan adəbi dilinin saflığının qorunmasına Prezident İlham Əliyevin ardıcıl və principial mövqeyi xüsusi əhəmiyyət daşıyır:

“Dövlət başçısı Azərbaycan dilini milli kimliyimizin, dövlətçiliyimizin və mədəni suverenliyimizin osas dayağı kimi qiymətləndirir və bu istiqamətdə məqsədöñüslü siyaset hayata keçirir. Cənab Prezidentin çağrışına dəstək olaraq dilimiz səfərəşdirilməsi, işleklinin artırılması, orfoqrafya və izahlı lügətin funksional və müasir hala getirilməsi üçün bir sıra təkliflər hazırlanmışdır. Bu, Prezidentin 2025-ci il 3 noyabr tarixində AMEA-nın 80 illik yubileyi təbədüləndə qıçışına cavabdır. Bircinisi, dilimizdə yanlış işlənən sözlərin siyahısını hazırlanıb, orfoqrafiyası təqdim etmək üçün bir sıra təkliflər hazırlanmışdır.”

“Məsələn, ‘sorun’ - ‘məsələ’, ‘droj’ - ‘maya’, ‘prosto’ - ‘sadəcə’, ‘durum’ - ‘vəziyyət’, ‘şər’ - ‘yükləmə’, ‘gərekli’ - ‘ləzim olmaq’, ‘falan’ - ‘falan’, ‘camı’ - ‘məscid’, ‘konum’ - ‘durum’, ‘həoca’ - ‘məulim’, ‘sonuç’ - ‘hətice-yekun’, ‘parti’ - ‘şəhər-banket’, ‘bilgisi-sayar’ - ‘kom-püter’, ‘şarkı’ - ‘mahnı-nağma’, ‘papa’ - ‘ata’, ‘mama’ - ‘ana’, ‘abı’ - ‘bəyib qarşası’, ‘balkon’ - ‘eyvan’, ‘yorum’ - ‘şərh’, ‘olğun’ - ‘yetkin’, ‘otkaş’ - ‘rədd etmək’

larda, içtimai yerdə düzgün dənisiq mövzusunda seminarlar keçirilmək, lügətlərin əhəmiyyətini vürgülənməq. Üçüncü, Azərbaycan dilində işlək olan alınma sözlərə rəsmi şəkildə milli qarşılıq tapmaqdır. Azərbaycan dilinin böyük izahlı lügətini zənginləşdirmək, yeni terminlərin siyahısını hazırlanıb, onları izahlı lügətdə təqdim etmək da tələkənlərinə arasındadır”. Alın vurğulayıb ki, ərtiq televiziyya kanallarında rast gelinmişdir bura xarici sözlərin milli qarşılıqları müəyyənləşdirilir:

“Məsələn, ‘sorun’ - ‘məsələ’, ‘droj’ - ‘maya’, ‘prosto’ - ‘sadəcə’, ‘durum’ - ‘vəziyyət’, ‘şər’ - ‘yükləmə’, ‘gərekli’ - ‘ləzim olmaq’, ‘falan’ - ‘falan’, ‘camı’ - ‘məscid’, ‘konum’ - ‘durum’, ‘həoca’ - ‘məulim’, ‘sonuç’ - ‘hətice-yekun’, ‘parti’ - ‘şəhər-banket’, ‘bilgisi-sayar’ - ‘kom-püter’, ‘şarkı’ - ‘mahnı-nağma’, ‘papa’ - ‘ata’, ‘mama’ - ‘ana’, ‘abı’ - ‘bəyib qarşası’, ‘balkon’ - ‘eyvan’, ‘yorum’ - ‘şərh’, ‘olğun’ - ‘yetkin’, ‘otkaş’ - ‘rədd etmək’

Artıq televiziyya kanallarında rast gelinmiş bir sıra xarici sözlərin milli qarşılıqları müəyyənləşdirilir

imtina', 'rentabelli' - 'gelirli, manfetli', 'komple' - 'hərmiş', 'yatırım' - 'maya qoyma, investisiya', 'anne' - 'ana', 'balıq' - 'aydin, müsəyib' və s".

Onun sözlərinə görə, yeni anlayışlar üçün milli terminlərin hazırlanması zamanı alımlar tərəfindən ciddi müzakirələr aparılıb və son nəticə Instituto Rəhbərliyinə təqdim olunur. “Təxminən 40-45 çox sözün milli qarşılığı müəyyənləşdirilməsi üçün əvvəl hələ lügətini hazırlanıb və hərəkət etdirilir”.

Yad keşmələrin milli qarşılığının cəmiyyətə bezenən uğursuz kimi qıymətləndiriləndiriləndən sonra, alım buncu insanlarla təbədülənə və mərasıqlı ilə zihin edib: “Cəmiyyətdə xarici mallara məraqə olduğunu, xarici sözlərə da məraq yüksəkdir”.

Bu, sadəcə bəhənə və tənbəllilikdir. Biza irad tətən insanlar həmin sözlərin milli qarşılığının işlənilməsi məraqlı olmurlar. Bu düzgün deyil. Hər bir ölkə vətəndaşı dilimizin saflığının qorunmasına xidmət etməlidir”.